

האסורות על יבמיהן באיסור לאו, וביניהן האלמנה האסורה באיסור לאו לכהן גדול, **אם קדמו היבמים ובעלו את יבמתם ביאה ראשונה**, הרי על אף שעברו איסור דרבנן, בכל זאת קנו את היבמה להיות לאשה, **ואסור לקיימה בביאה שניה**, אלא מגרשה בגט.

והיינו, יבמה שבא עליה היבם, קנאה היבם להיות לו לאשה לכל דיני אישות, והרי היא מתגרשת ממנו בגט בלבד, בלי חליצה.

ואם נאמר שאלמנה הנופלת לפני כהן גדול מן האירוסין פטורה לגמרי מייבום, הרי הוא אינו קונה אותה לאשה אף בביאה ראשונה. אלא מוכח, שהביאה ראשונה היא אכן ביאת מצוה של ייבום מן התורה, ולכן קנאה היבם להיות לו לאשה.

שנינו במשנתנו: **מת לו מת, אינו יוצא אחר המטה**, אלא הן נכסין והוא נגלה, הן נגלין והוא נכסה, דברי רבי מאיר.

והגמרא מבארת עתה את טעמו של רבי מאיר.

תנו רבנן: אמרה תורה לגבי כהן גדול כאשר הוא אונן על פטירת קרוביו [ויקרא

יט-א **ואין עשה של "יבמה יבא עליה" דוחה את לא תעשה ועשה. אלא**, אם היא אלמנה מן האירוסין, תיקשי, **אמאי**, למה אינו מייבם, ומדוע לא **יבא עשה של מצות יבום**, וידחה את **לא תעשה של אלמנה לכהן גדול**!?

ומתרצת הגמרא: אכן, מצות עשה של יבום דוחה את איסור לא תעשה של אלמנה לכהן גדול, ומן התורה יש לו מצוה לייבם. אבל היות ומצות העשה מתקיימת אך ורק בביאה הראשונה, ולא בביאה שניה ואילך, ⁽¹⁾ לכן אסרו חכמים גם את הביאה הראשונה, וגזרו חכמים **גזירה**, שלא יבא עליה **ביאה ראשונה, אטו**, שמא ימשיך ויקיימנה לו לאשה לאחר מכן, ויבא עליה **ביאה שניה**, ואז יעבור על לא תעשה של כהן גדול באלמנה, כי אז אין את מצות העשה של יבום.

ומביאה עתה הגמרא ראייה, שביאת כהן גדול באלמנה מן האירוסין היא אכן ביאת מצוה מן התורה [ואף שחכמים מנעוהו מלעשות כן, מכל מקום, אין זה גורם לבטל את הקנין שעשה].

תניא נמי הכי, שהביאה הראשונה באלמנה לכהן גדול היא ביאה שמתקיימת בה מצות ייבום, לפי שכך שנינו בכריתא: כל היבמות

1. והקשה בחידושי הר"ן, למה באמת לא נעשית כאשתו שיהיה מותר בה אפילו ביאה שניה. ולמה שונה דין כהן גדול מעצם מצות היבום, שהיבמה אסורה על היבם באיסור ערות אשת אח, ובכל זאת נעשית אשתו לכל דבר, ומותר לו להמשיך ולקיימה גם אחר הביאה הראשונה, אף שמקיים מצות יבום רק בביאה ראשונה. ומתרץ, במצות יבום אמרה התורה "ולקחה

לו לאשה", ודרשו מכך חכמים: כיון שלקחה, הרי היא כאשתו. ולכן מותר בה כאשתו. אבל כהן גדול באלמנה, שהדחייה של הלאו היא רק מטעם קיום המצוה, הרי רק בביאה ראשונה קיים המצוה, ובמקרה הזה, על איסור כהן גדול באלמנה, לא אמרה התורה שגם לגבי זה היא תהא מותרת לעולם כאשתו. וכן כתבו התוס' הרא"ש והמאירי.

הכהן הגדול לגעת במת.

ורבי יהודה⁽²⁾ סובר: **אגב מרריה**,⁽³⁾ מרוב מרירות לבו על מיתת קרוביו, חוששין דילמא מקרי, ואתי ונגע, שמא יקרה שהוא יבוא ויגע במת בלי שימת לב.

שנינו במשנתנו: **וכשהוא מנחם** אחרים, דרך כל העם עוברין בזה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם.

ועתה הגמרא מבארת מנהג ניחום אבלים בעומדם בשורה.

תנו רבנן: כשהוא, הכהן גדול, **עובר בשורה לנחם את** אבלים אחרים — הרי סגן הכהונה **ומשוח שעבר** [כהן גדול שהועבר משרתו הזמנית, וכגון שמינוהו לכהן גדול כדי לשרת בעת שהכהן הגדול נפסל זמנית מלכהן], עוברים לצדו **בימינו** של הכהן גדול, **וראש בית אב** של הכהנים העובדים בבית המקדש, **ואבלים וכל העם** עוברים **משמאלו** של הכהן גדול, ואוברים עם הכהן גדול.

וכשהוא הכהן גדול **עומד בשורה** ליד ביתו **ומתנחם מאחרים** על מיתת אחד מקרוביו, **סגן מימינו** של הכהן גדול **וראש בית אב וכל העם משמאלו** והעם עוברים משמאלו לנחם את הכהן גדול.

כאן: "לאביו ולאמו לא יטמא, ומן המקדש לא יצא". ודרש רבי מאיר, שאין הכוונה שלא יצא מן המקדש מכל וכל, אלא שלא יצא **יצא עמהן**, עם נושאי מטת אביו ואמו. אבל **יוצא הוא אחריהן. כיצד? הן נכסין, והוא נגלה. הן נגלין, והוא נכסה.**

שנינו במשנתנו: **ויוצא עמהן עד פתח** שער העיר, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: אינו יוצא מן המקדש, משום שנאמר ומן המקדש לא יצא.

והגמרא מבארת עתה את טעמו של רבי יהודה, ואת סברת מחלקותם.

ודנה הגמרא: הרי **שפיר קאמר רבי יהודה**, שהתורה אמרה שלא יצא כלל, ומה יענה על כך רבי מאיר?!

אמר לך רבי מאיר: אי הכי, אם כדרשתך, שהכתוב "ומן המקדש לא יצא" הוא כפשוטו, **לביתו נמי לא יצא** הכהן הגדול?!

אלא, בהכרח, **הכי קאמר**, כך היא כוונת הכתוב לומר: "מן המקדש לא יצא" — **מקדושתו לא יצא**. שיעשה הכהן הגדול חיזוק וסייג לדבריו, כדי שלא יגרום לצאת מקדושתו ולהיטמא. **וכיון דאית ליה הכירא**, שיש לו סימני היכר לא ליכנס למבוי שהמטה בתוכו — **לא אתי למינגע**, לא יבא

בעלמא. וכן משמע שסובר רש"י והיד רמ"ה. ועיין ערוך לנר.

3. לשון הרמב"ן (ויקרא כ"א): "ואדם בהול על מתו, שמא יגע בהן כענין: ויפול יוסף על פני אביו (בראשית נ')".

2. וכתב הר"ן בשם הרמב"ן [עייין ביאורנו במשנה] שעיקר פירוש הפסוק הוא, שאף שמתו קרוביו אינו נעשה אונן, ומקריב ועובד עבודת בית המקדש, וזה הפירוש "ומן המקדש לא יצא". ורבי מאיר ורבי יהודה חולקים בסברא בעלמא, עד כמה צריך הכהן גדול להיזהר מפני הטומאה, ודרשת הכתובים היא אסמכתא

המנחמין עוברים משמאלו והכהן גדול הוא מן המנחמין, והאבלים הם משמאלו, אפשר ללמוד שהאבלים — משמאל המנחמין הן עומדין. (4)

תנו רבנן: בראשונה במנהג הקדום, היו אבלים עומדין וכל העם עוברים. והיו שתי משפחות בירושלים מתגרות זו בזו. משפחה זאת אומרת: אני עוברת תחלה, וזאת אומרת: אני עוברת תחלה. הלכך התקינו תקנו שיהא העם עומדין ואבלים עוברים.

(חזר והלך וסיפר, סימן) סימנים לשלש שמועות שאמר רמי בר אבא שהתקין רבי יוסי בציפורי.

א. אמר רמי בר אבא: החזיר רבי יוסי את הדבר ליושנו בעיר ציפורי, שיהיו אבלים עומדין, וכל העם עוברים.

ב. ועוד אמר רמי בר אבא: התקין רבי יוסי בציפורי — שלא תהא אשה מהלכת בשוק ובנה הקטן אחריה אלא לפניה. והטעם, משום מעשה שהיה, שאשה הלכה בשוק ובנה הלך מאחוריה ופריצים גנבוהו ושמנו אותו בבית אחד, וכשחזרה האשה ולא ראתה אותו, התחילה צועקת ובוכה, ובא אחד מן הפריצים ואמר לה: בואי ואראנו לך אותו, ונכנסה אחריו, ואנסוה. ואם ילך לפניה, תוכל להשגיח שלא יחטפוהו.

ומדייקת הגמרא, ממה שלא הוזכר בסיפא [כאשר הכהן הגדול אבל], "משוח שעבר", משמע שהוא אינו בא לנחמו —

אבל משוח שעבר, לא אתי גביה, אינו בא לגביו לנחמו. מאי טעמא? כי חלשא דעתיה, אם יעבור המשוח שעבר לפניו תהיה חלישות הדעת לכהן הגדול, כי הוא סבר, חושב בלבו, קא חדי בוי! הוא שמח בצערי, משום שהעבירו אותו והחזירו אותי למשרתי.

אמר רב פפא: שמע מינה, אפשר ללמוד מהא מתניתא מברייתא זו, תלת, שלשה דברים.

שמע מינה ממה שהברייתא קוראתו "סגן" והמשנה קוראתו "ממונה" [הממצע בינו לבין העם] אפשר ללמוד כי היינו סגן היינו ממונה, שהסגן הוא הממונה, והם שני תוארים למשרה אחת.

ועוד שמע מינה, ממה שנשנה ברישא שהכהן גדול "עובר" לנחם את אחרים, ואילו כשמנחמים אותו נשנה בסיפא שהוא "עומד", אפשר ללמוד שכך הוא המנהג, שהאבלים עומדין, וכל העם המנחמין עוברים, ונגשים אליו, אחד אחד, לנחמו.

ועוד שמע מינה ממה שהברייתא אמרה ברישא, כאשר הכהן הגדול מנחם אחרים, "אבלים וכל העם משמאלו", שהעם

מרכיב שני הפירושים.

והקשה הלחם משנה (פרק י"ג מהלכות אבל הלכה א') למה לא דייק איפכא מהסיפא ששם העם המנחמים הם משמאלו והוא — הכהן גדול — האבל מימינם.

4. רש"י כתב שרב פפא דייק כן מלשון הברייתא שהכהן גדול שהוא מן המנחמים, וכתוב בברייתא שהאבלים בשמאלו. אבל התוס' סוברים שהראיה היא מהתאמת לשון המשנה ללשון הברייתא, עיין שם ביאורינו. והיד רמ"ה

ולכן —

איבעיא להו הסתפקו בני הישיבה: **כי מנחם הוא את אחריני** — היכי, באיזה נוסח אמר להו?

ומבררת הגמרא: **תא שמע** רביה רביה ממה ששינונו בכרייתא: **והוא אומר תתנחמו**.

אלא שבכרייתא לא מבואר באיזה נחומים מדובר. ולכן דנה הגמרא: **היכי דמי?** באיזה אופן מדובר?

אילימא אם נאמר, **כי מנחמי אחריני** לדידיה, כאשר אחרים מנחמים אותו, אין זה יתכן! כי האם אמר להו איהו, עונה להם הכהן הגדול: **תתנחמו?** הרי נחשא קא רמי! סימן רע הוא מטיל עליהם, כאילו שאומר להם שגם הם יצטרכו לניחום, חלילה.

אלא, חייבים לומר, שהברייתא מדברת, **כי**.

מנחם הכהן גדול **לאחריני**, ובאופן הזה אמרה הברייתא **שאמר להו** בנוסח "תתנחמו".

ומסקנת הגמרא: **אכן שמע מינה!** והאיבעיא נפשטה.

שינונו במשנתנו: **המלך לא דן** ולא דנין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו.

ג. ועוד אמר רמי בר אבא: **התקין רבי יוסי בציפורי שיהיו נשים מספרות מדברות זו עם זו בבית הכסא משום ייחוד**. לפי שבזמניהם היו בתי הכסא ציבוריים בשדות מחוץ לעיר, והיו כולם נפנים שם, ולא היו נעולים מבפנים, ולכן, אם יישמע אדם קול מדברים, הוא לא יכנס שם. אבל אם לא יישמע קול — יכנס, ויתייחד עם הנשים, והרי אסור לאיש להתייחד אפילו עם שתי נשים.⁽⁵⁾

והגמרא ממשיכה לבאר מנהג ה"שורה".

אמר רב מנשיא בר עות: שאילית שאלתי את רבי יאשיה רבה הגדול **בבית עלמין** **דהוצל** [שם עיר] **בעניני "שורה"**, **ואמר לי: אין עושין שורה פחותה מעשרה בני אדם**, **אלא בכל שורה יהיו לפחות עשרה בני אדם**, **ואין האבלים מן המניין של העשרה**.

ועוד הורה לי רבי יאשיה רבה: **בין שהאבלים עומדין וכל העם עוברין** כמנהג הקדום, **ובין שאבלים עוברין וכל העם עומדין**. כלומר, יכולים לנהוג כאחד מן המנהגים.

שינונו במשנתנו: **כשהוא מתנחם מאחרים** וכו' אומרים לו **אנו כפרתך וכו'**.

המשנה לא אמרה את נוסח הניחומים שאומר הכהן גדול כשהוא מנחם את אחרים.

לומר שכן הוא המנהג.

ועיין ערוך לנר.

5. כן פירש רש"י. והקשה עליו היד רמ"ה, שפירוש זה מסתבר רק באנשים כשרים, ומה מועילה התקנה לפריצים. [עיין בתירוץ].

ומתוך, בשלמא בסיפא, משום כבודו שינו את הסדר שהוא יהיה בימין והעם משמאל, אבל ברישא, אין כאן פחיתות כבוד לכהן גדול — אם היה המנהג שהאבלים בימין — כשילך משמאל, שהרי בא לקיים מצוה, ואם כן למה הכהן גדול בימין והאבלים בשמאל. ומוכרחים

[מבואר בדף הקודם].

ומקשה הגמרא: **אלא**, אם מלך מבית דוד דן ודנים אותו — **מלכי ישראל, מאי טעמא לא?** למה אינם דנים ולא נידונים.

ומבאר הגמרא: הטעם הוא **משום מעשה שהיה**.⁽⁷⁾

דעבדיה דינאי מלכא, העבד של ינאי המלך [שהיה מבית חשמונאי, ולא מבית דוד], **קטל נפשא**, הרג את הנפש.

אמר רב יוסף: לא שנו במשנתנו, אלא מלכי ישראל כגון בבית ראשון, או מלכי חשמונאים בבית שני. **אבל** מלך שהוא **ממלכי בית דוד** — דן ודנין אותן. **דכתיב**, שהרי הנביא ירמיהו [פרק כא] אומר: **"בית דוד! כה אמר ה', דינו לבקר [בזריזות] משפט"**.⁽⁶⁾

הרי שהם דנים אחרים. **ואי לא דיינינו ליה**, אם לא ידונו אותם, **אינהו היכי דייני**, איך יכולים הם לדון את אחרים, **והכתיב** [צפניה ב]: **"התקוששו וקושרו"**. **ואמר ריש לקיש: קשט עצמך תחילה, ואחר כך קשט אחרים**.

וכתב ה"תורת חיים", שהגמרא לא הביאה הפסוק: **"ויהי דוד עושה משפט וצדקה"** וכן הפסוק שנאמר בשלמה המלך שביקש מאת ה': **"ונתת לעבדיך לב שומע לשפוט את עמך"**, שמפסוקים אלו אין ראיה שחייבים לעשות משפט, לכן הביאו הפסוק: **"בית דוד כה אמר ה': דונו לבקר משפט"** שהקב"ה מצווה לעשות משפט.

7. והקשה המאירי: הרי אמרו בקידושין שדנו את ינאי המלך לפסול אותו מלהיות כהן מפני שאמו נשבת עיי"ש, ואיך דנוהו.

ומתרץ, מה שאין דנין את המלך הוא רק בדיני ממונות או נפשות, אבל באיסורין — כגון לפסול אותו מכהונה — דנין אותו. [כנראה כוונתו למה שמבואר: אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה' — כל מקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב, וכל שכן שלא יפטרוהו מלדון אותו].

ועוד מתרץ, שהמעשה ההוא היה קודם להמעשה של העבד, וחשבו שלא יקפיד אם ידונו את עבדו. ועיין בחמרא וחי שמוכחי שהמעשה ההוא היה אחר המעשה של העבד.

6. והקשה תוס' הרא"ש בשם רבינו מאיר, איך מחלק רב יוסף בין מלכי ישראל למלכי בית דוד משום שנאמר **"בית דוד דינו לבקר משפט"**? והלא כשאמר כן הנביא, גם המלך ממלכי ישראל היה דן, שהרי עד לתקופת ינאי המלך [שהיתה בזמן בית שני], היו המלכים כולם דנים!! ואי אפשר לומר שהנביא התנבא על העתיד, שאחרי ינאי המלך ימשיכו רק בית דוד לדון, שהרי בתקופת ינאי המלך כבר התבטלה מלכותם של מלכי בית דוד. ואם כן, מה הראיה מהפסוק שדוקא בית דוד דנים.

ומתרץ, כיון שהנביא אמר בפירוש למלכי בית דוד שידונו לבקר משפט, לא רצו חכמים לגזור גזירה לבטל דברי הנביא. [והוא דומה לכלל, שכל דבר אשר התירה אותו התורה בפירוש, לא רצו חכמים לאסרו, עיין בטורי זהב יורה דעה סימן קי"ז סעיף א].

ועוד מתרץ, שכוננת רב יוסף היא, כגון, אם היה בימי בית שני מלך מבית דוד, דן ודנין אותו. ועוד מתרץ, שהכוונה לנשיאי ארץ ישראל ולראשי גליות בבבל שהיו בתקופת התנאים והאמוראים והם היו מזרע בית דוד [כמו ששנינו בדף ה א].

[דברים יט]: "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'", ודרשו מכאן חכמים [שבועות ל א] שמצוה על בעלי הדין שיעמדו על רגליהם.

אמר לו ינאי המלך לשמעון בן שטח: לא אעמוד כשתאמר אתה. אלא אעשה כמה שיאמרו חבריך, שאר חברי הסנהדרין.

נפנה, הפנה שמעון בן שטח ראשו לימינו, יט-ב לידע אם חבריו יאמרו כמוהו שהמלך יעמוד. כבשו החכמים פניהם בקרקע. הסתכלו למטה, ועשו בכך עצמם כאילו אינם מבינים ששמעון בן שטח דורש מהם להסכים לדבריו, שינאי המלך צריך לעמוד. ועשו כן מפני שהיו יראים מהמלך. וכן נפנה לשמאלו, וכבשו פניהם בקרקע.

אמר להם שמעון בן שטח לחכמים: בעלי מחשבות אתם! (8) יבא הקדוש ברוך הוא, שהוא בעל מחשבות, היודע מחשבות לבכם, ויפרע מכם, ויתבע מכם עלבון התורה.

מספרת הגמרא: מיד כשאמר כן שמעון בן שטח, בא מלאך גבריאל וחבטן בקרקע, והפיל אותן לקרקע [עונש על כבישת פנים בקרקע], ומתו.

באותה שעה אמרו חכמים: כיון שעל ידי אימת המלך יצא מכשול גדול כל כך, לכן: מלך לא דן ולא דנין אותו. לא מעיד (9) ולא

אמר להו שמעון בן שטח לחכמים לסנהדרין: תנו עיניכם בו, לדונו כדין, בלי חנופה ובלי משוא פנים, ונדונו, ונדון אותו.

שלחו ליה החכמים לינאי המלך: עבדך קטל נפשא!

שדריה להו, שלח את העבד לחכמים, כדי שידונו אותו.

שלחו ליה החכמים לינאי המלך: תא את נמי להכא. בוא גם אתה לכאן, כי אין בית הדין מכריעים על גורלו של ממון השייך לאדם, אלא בנוכחות בעל הממון. וכמו שמצינו לגבי שור שהרג את הנפש, "והועד בבעליו" אמרה תורה, ומכאן למדנו את הדין שיבא בעל השור לבית הדין, ויעמוד על שורו, כדי שיוכל בית הדין לדונו כשור המועד, כיון שעומד בית הדין להפסיד ממון לבעליו. כמו כן כאשר בית דין באים לחרוץ דינו של עבד, שיש לו בעלים, והוא נחשב כממון הבעלים, לכן צריכים לדונו דוקא בפני הבעלים.

אתא, בא ינאי לפני החכמים, ויתיב והתישב.

אמר ליה שמעון בן שטח: ינאי המלך! עמוד על רגליך ויעידו בך, על כך שעבדך הרג את הנפש. ולא לפנינו אתה עומד, אלא לפני מי שאמר והיה העולם אתה עומד. שנאמר

9. כתב ה"תורת חיים", מה שאמרה הגמרא באותה שעה אמרו וכו' ולא מעיד — הוא לאו דוקא, שהרי גם לפני הסיפור של ינאי המלך היה המלך פטור להעיד, כמו שאמרה הגמרא בכהן גדול שאינו לפי כבודו, ואם אפילו כהן גדול

8. המהרש"א מבאר, שבעל מחשבות הוא אדם אשר בעת שהוא חושב הוא מסתכל למטה, ועשו עצמם כחושבים על דברים אחרים, וענה להם שמעון בן שטח שהקב"ה יודע מחשבות שאתם יראים מפני המלך.